

L'EVANGELIARI CAROLINGI DE LA CATEDRAL DE GIRONA, SEGLE XI

NOTES CODICOLÒGIQUES I PALEOGRÀFIQUES

El museu de la catedral de Girona exhibeix, en vitrines separades, dues peces de gran valor històric i cultural. En una d'elles, es guarda un text dels Evangelis, l'altra conté les tapes de fusta treballada. Ambdues peces formaven un tot, en el seu origen: era l'Evangeluari de la Seu gironina.

Aquest manuscrit, tant interessant en molts aspectes, fou objecte del nostre estudi de final de carrera. Ara, resumint-les, en presentem unes notes per donar-lo a conèixer i, molt principalment, en homenatge al Dr. Batlle i Prats, eminent arxiver, incansable investigador de la nostra història i enamorat dels llibres antics.

La primera referència que tenim de l'Evangeluari, prové del P. Villanueva, el qual ens diu que la Biblioteca Capitular de Girona conservava més de cent còdexs i entre ells cita: «Códice de los Evangelios s. XI, cubierto con tapas de madera adornadas con relieves antiguos».¹ L'historiador rossellonès August Brutails el veié l'any 1886, fent-ne una descripció breu en un article que dedicà a la Bíblia de Carles V.² L'any següent, la «Revista de Gerona» publicà unes «Notas arqueológicas sobre Cataluña», on el seu autor, Ch. Didelot, menciona un «Evangeluario encuadernado en madera esculpurada».³ Finalment, citem el Dr. Batlle i Prats en la seva tesi Doctoral.⁴ Per la seva banda, les tapes han estat citades en diversos articles i incloses en catàlegs, amb motiu de mostres i exposicions.

¹ VILLANUEVA, *Viaje Literario*, t. XII, p. 117 i ss., Madrid, 1850.

² E. C. GIRBAL, «Revista de Gerona», 1887, n. IV, pp. 112-120. Traducció de l'article aparegut a «Bibliothèque de l'École des Chartes», t. XLVII, París, 1886.

³ «Revista de Gerona», 1888, n. II. Nota.

⁴ LL. BATLLE I PRATS, *La Biblioteca de la Catedral de Gerona*, I. E. G., 1947.

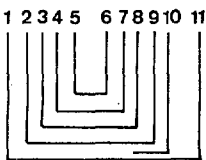
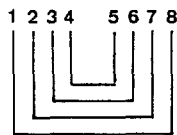
Notes codicològiques.

L'Evangelinari està escrit sobre pergami d'ovella i de cabra, no gaire gruixut. El color és groguenc, dins d'unes tonalitats variades del mateix color. En l'aspecte general, els bifolis més fins presenten un color molt clar, quasi blanc, en canvi, els de més gruix tenen una coloració més negrenca, principalment en els fulls de pell de cabra. Cal notar que hi ha algun bifoli on es veu clarament l'entramat de les venes de l'animal, matisos materials que donen un atractiu al còdex, li donen un aire d'espontaneïtat i ens diuen molt de la destresa dels «pergamenarii» que treballaren la matèria.

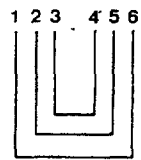
Les mides actuals del manuscrit són: 280 × 200 mm. Aquestes mides no són les originals, ja que es veu clarament que el marge superior fou retallat en una desafortunada relligadura posterior. Tant és així que, des de la primera línia escrita de la columna, el marge superior ens dona 23-25 mm., contra 75-80 mm. del marge inferior. És evident que s'han retallat els folis fins el punt d'eliminar, unes vegades totalment, altres en part, els «titulus currens» de cada evangelista, que figuren en la part superior central dels folis.

El còdex consta de 24 quaderns, tots nous i en blanc, sense que s'aprecii cap mena de rascat o altra mena d'esborradura. Es tracta de material nou.

No tots els quaderns tenen la mateixa quantitat de bifolis: el primer consta de 5 fulls amb un foli, el 10, cosit al primer bifoli amb una embasta gruixuda; els altres són «quaterns», excepte els 5, 22, 23, que són «terns». La composició dels quaderns es pot veure en el gravat:

1er Quatern

Resta Quaterns

Quaterns 5, 22, 23.

La disposició dels quaderns sempre és la mateixa: el costat pèl va acarat amb el costat pèl i el costat carn amb el cortat carn: (((|))).

Quant al ratllat del pergami que guia l'escriptura, cal notar que la major part dels quaderns porten els senyals del punxat si-

tuats en els marges exterior i inferior dels fulls; alguns han desaparegut totalment, altres en part, degut a la ja esmentada restauració posterior. El dels marges inferiors es conserva en molt pocs quaderns; el dels marges superiors ha desaparegut totalment.

Es poden comptar 25-30 forats, la separació dels quals és una mica irregular, variant la distància, entre forat i forat, entre 7-10 mm. Això ens fa pensar que el «punctorium» —una mena de compàs— no estava fixat prou exactament. La direcció dels punxats va de dalt a baix, segons es dedueix de la forma dels forats, que són allargats, com una petita coma amb la cua recta.

Les ratlles es tiraren per bifolis. Les horitzontals ocupen, de forma a vegades continuada, l'espai de la caixa, deixant nets els marges exteriors de cada banda; les verticals van de dalt a baix de tot el full i aparellades formant quatre espais, dintre els quals va inscrita la columna del text i amb la doble finalitat de donar lloc per a les lletres majúscules i inicials, i marcar el límit màxim de la línia a fi que l'escriptura no surti de la caixa.

Les ratlles es marquen a punta seca, servint-se de la «norma» i el punxó de ferro o fusta. En el cas que ens ocupa, els pergameners usaren punxó de ferro, doncs hem observat, en algun quadern, incisions tant marcades que han arribat a segar lleugerament el pergami.

Les mides màximes que s'observen en els marges actuals són: superior 27-30 mm., segons les lletres altes o baixes respectivament; inferior 65-70 mm.; lateral exterior 60-65 mm.; lateral interior 15-20 mm.; segons les lletres majúscules i des de la columna normal respectivament. L'escriptura ve distribuïda a dues columnes de 23-24 o 25-27 ratlles. Aquèsts grups de xifres corresponen a l'actuació dels dos escriptors que intervenen en la còpia del text. Dels escribans ja en direm alguna cosa més endavant, ara notem solament que el primer, A, compona les columnes en 23-24 ratlles, mentre que el segon, B, usa de 25-27 ratlles.

Les columnes fan 185×55 mm. i en alguns casos fins 60 mm. si les majúscules estan molt separades o són exageradament grosses. L'espai entre columnes, dintre un mateix foli, dóna 12-15 mm. i el que separa les ratlles és de 5-6 mm.

La caixa ens dóna les mides següents: 185×130 mm. aproximadament havent-hi una variació, en cada cas, de 2-3 mm.

L'Evangelinari porta signatura en alguns quaderns, no tots, i encara aquestes van saltades, de forma que duen signatura els quaderns escrits per la mà B, mentre que els escrits per la mà A, no tenen signatura. Així trobem que: el 1 q. sense signatura; el 2 q. B; el 3 q. C; el 4 q. D; el 5 q. —; el 6 q. —; el 7 q. G; el 8 q. H; el 9 q. I; el 10 q. —;; l'11 q. L; el 2 q. M; el 13 q. N; el 14 q. O; el 15 q. P; el 16 q. Q; el 17 q. R; el 18 q. S; el 19 q. T; el 20 q. V; el 21 q. X; el 22 q. Y; el 23 q. —; aquestes signatures es troben en el verso de l'últim full de cada quadern, al centre del marge inferior. Són lletres uncials i capitals senzilles però molt elegants, sense cap mena d'ornamentació.

Originàriament, el ms. no estava foliat, tenia una numeració provisional moderna, en xifres aràbigues. No tenia en compte tots els folis. Amb motiu de l'estudi que en férem, el numeràrem d'acord amb les normes codicològiques. La numeració comença en el primer foli del primer quadern, on hi consta la primera de les fórmules d'obediència, que més endavant veurem. De moment, és oportú d'avançar que els tres primers folis del còdex, al principi estaven en blanc; més tard foren usats per a escriure-hi les esmentades fórmules de fidelitat, que són tres, una en cada foli. Cada una d'elles pertany a època diferent.

El text pròpiament dit, comença en el foli 4v, amb el «Comes» o «Capitulare Evangeliorum», i acaba en el foli 178r, final de sant Joan. Els folis 178v, 179, 180, 181, que formen part de l'últim quadern també foren aprofitats per escriure-hi les fórmules de jurament dels Veguers de Girona, en les dues versions, llatina i «laycam seu uulgarem». Ara tot el còdex està escrit i la foliació va d'1 a 181.

Notes paleogràfiques.

L'escriptura del text de l'Evangelinari, és minúscula carolina. El «ductus» presenta les característiques d'aquest tipus de calligrafia del s. XI. En aquesta etapa es nota el retorn del traç més acurat que el segle anterior, potser resulta menys espontani iniciant una tendència a l'angulositat, dreçament de les lletres, particularment de la vocal «a»; es nota una major freqüència de les abreviatures, un petit punt d'atac a l'inici de «i», «m», «n», «p», «u».⁵

⁵ G. BATELLI, *Lezioni di Paleografia*, Città del Vaticano, 1949, pp. 159-161.

Totes aquestes característiques paleogràfiques, les veiem realitzades en el còdex gironí, com es pot apreciar de l'anàlisi individualitzat de les lletres.

D'antuvi, advertim que el ms. presenta molt clarament dues mans que utilitzen ploma i tinta diferents. Com hem vist anteriorment, destriem la mà A de la mà B. La mà A usa ploma molt afuada, amb la qual pot calligrafiar netament els gruixos i perfils de cada lletra. D'aquesta constatació es dedueix que el tall de la seva ploma era simètric, d'acord amb l'ús carolingi.⁶ Observant el «ductus» d'aquesta mà, hom diria que el copista és de temperament nerviós, àgil, els seus traços són nets; però el conjunt dóna la sensació d'inseguretat i irregularitat, producte d'una mà anciana, tremolosa. El treball de la mà A es redueix a uns pocs quaderns, a voltes folis, encara que ha tingut cura de totes les esmenes i correccions que s'observen en tot el manuscrit.

La mà A escriu tot el primer quadern, més els folis 38, 39 i la primera ratlla de la primera columna del foli 40r; folis 53,54; f. 110v primera columna i la meitat de la segona; folis 116, 117, 118, 119, 133, 134 i tot el quadern final.

La mà B escriu la resta dels quaderns. Usa ploma més vasta, no perfila tant el «ductus», resultant-li una calligrafia més compacta, que fa sensació de força i seguretat; la seva lletra no és tan angulosa com la del seu company, és més arrodonida. El conjunt és més agradable a la vista, uniforme i atraient. Era un hàbil copista manual però no tan reixit en la gramàtica ja que ha de sofrir força esmenes de part de A.

L'alfabet emprat en el còdex, és molt regular i constant en la calligrafia dels dos escriptors; cada u en el seu estil és regular. La sola cosa a fer notar, és l'ús de «N» majúscula al final de línia, quan forma conjunt «-NT», aleshores les dues lletres són majúscules, i lligades. La normalitat de les lletres ens estalvia d'analitzar-les totes individualment, només repassarem les que presenten alguna particularitat.

a = tancada amb el traç vertical recte; alguna vegada apareix «a» oberta al final de ratlla; també usa «a» oberta quan es fa alguna correcció, en lletra molt petita, sobre la paraula esmenada; sempre s'usa en els numerals femenins.

⁶ J. STIENNON, *Paléographie du Moyen Age*, A. Collin, París, 1973, pp. 160-161.

b = normal, amb el traç vertical recte, gruixut de dalt i apriant-se a baix. Sobresurt força de la línia i alguna vegada no arriba a tancar la panxa. A voltes, s'observa com la mà B fa el traç vertical no en un sol sentit, de dalt a baix, sinó que fa el traç partint de la part inferior, puja i torna a baixar al punt de partida, de manera que el gruix de la part alta de la lletra l'aconsegueix juxtaposant els dos traços. En alguns llocs la manca de tinta de la ploma ha permès de veure el procediment. Això no vol dir que aquesta sigui la forma normal de fer la lletra, és un detall de clara reminiscència cursiva.

d = d'ús corrent, amb el traç recte i vertical, amb la mateixa grafia de la lletra «b»; sovintegen les «d» de tipus uncial.

g = normalment els dos ulls són tancats, el superior dins la línia, mentre que l'inferior surt tot ell de la caixa; no tant sovint apareix amb la cua inferior oberta.

i = normal, però són de remarcar moltes «i» penjades al final de mot i alguna a l'interior. Aquesta vocal va enganxada a la consonant precedent caient, de forma ondulada i baixant una mica de la línia.

m — fa un petit punt d'atac a l'inici del primer traç i ganxo final enfora.

r = fa el braç perfectament senyalat, sense sortir de la línia. També es troba sovint en la forma rodona, derivada de la majúscula, com la xifra àrabiga «2».

s = sobresurt lleugerament de la línia, el braç marca un angle molt arrodonit, quasi un arc. Excepcionalment surt la «s» rodona de procedència uncial, al final de línia.

t = sempre normal i encaixada dins la línia. Alguna vegada allarga el pal i el corba vers la lletra precedent, insinuant un nexa.

El diftong «ae» queda indicat de diverses formes, a base sempre de fer la «e» caudata. La primera consisteix en marcar la vocal «e» amb un simple traç descendent; també amb dos traços formant angle molt agut; finalment amb dos traços que recorden la xifra 4 àrabiga.

Els nexes o lligadures són escassos, com correspon als ms. del s. XI, tal com assenyalen els diversos autors.⁷

⁷ G. BATTELLI, op. cit.; J. STIENNON, op. cit.

Els més corrents són els que lliguen els grups «st», «ct» i «et», aquest últim baix la forma de &, usada tant com a conjunció copulativa com formant part de síl·laba o final de mot. Molt poques vegades usa el signe tironià, semblant a la xifra 7 aràbiga.

Grup «nt»: en veure la lletra «n», ja hem fet notar que quan forma final «-nt», es presenta en forma majúscula i lligada amb «t», de manera que el tercer traç de «N», més enlairat, serveix de pal vertical de «T» i amb el traç superior horitzontal ondulat. Una vegada hem vist «NT», majúscules lligades, a l'interior de mot.

També es presenta lligat el grup «rt», el nexce de les quals es dibuixa fent el segon traç de «r» alt i quasi recte per sobre la línia i baixant seguidament per fer la «t».

És més excepcional l'aparició, per cinc vegades, de la partícula final «ut» amb nexce. Consisteix en allargar el segon traç de «u» enlaire, quasi com el pal de «l», acabant amb un traç horitzontal ondulat, resultant-ne una «T» majúscula. També crida l'atenció la quantitat de mots en què apareix el grup «ro» amb nexce, tant si el grup és final, com si va dintre mot. Aleshores, «r» allarga el segon traç fent una llaçada, resultant-ne una «o» amb banyes, del tipus merovingi «a» de Luxeuil.⁸

L'alfabet majúscul és molt variat, per tal com no solament usa les majúscules normals, sinó altres de fantasia. Les que consideren normals són Capitals, Uncials i Semiuncials.

Les abreviatures són capítol essencial en l'estudi de qualsevol text medieval. El sistema d'abreviatures del ms. gironí no presenta cap forma excepcional, totes són comunes, pròpies del sistema carolingi, amb algun detall d'inspiració visigòtica. Altrament, els mots abreuiats són escassos, com correspon a l'època en què fou escrit l'Evangelari.

Com a signe general, cal citar la ratlleta lleugerament ondulada, que sobre vocal indica elisió de «m» i «n», i sobre consonant elisió de vocal. Si la consonant és alta, el pal vertical porta agafat el guionet; si són dues les consonants, el guió arrenca de la primera vertical i travessa la segona, en sentit ascendent.

La final «-ur» dels verbs passius, s'indica per medi d'un signe

⁸ G. CENCETTI, *Lineamenti di Storia della Scrittura Latina*, Ed. R. Pàtron, Bologna, 1954, pp. 98 i ss.

molt més ondulat, quasi com un signe interrogatiu; la final «-us» ve marcada per una ondulació agafada al final del mot i pren la forma de «s» penjada; en canvi, la terminació «-bus» del datiu o ablatiu, queda senyalada amb un punt a mitja alçada.

Els «nomina sacra», tan abundants en un text com el que ens ocupa, també presenten una completa normalitat: ds; dni; sps; scs; xpi. Una vegada hem trobat sencer el nom «emanuhel». Els noms propis solen oferir diverses formes: symon; simon; ysaia; isaia; aesaia.

Les variacions que s'observen en algunes abreviatures són degudes a les diverses formes que tenen de realitzar-se i a vegades, per raó de l'espai, donada la seva situació dintre la línia. En donem alguns exemples:

qmdo; qm; qmodo = quomodo.	u = uero.
oia; oma = omnia.	qnq = quinque.
aut; at = autem.	g = ergo.
qtqt = quotquot = quodquod.	etna; aetna = eterna.
nne; ne = nomine.	m = modo.
hm; hom; hoo; oo = homo.	ndu = nondum.
mm = meum.	h = hoc.
eu = eum.	

La qüestió del «per», «pro» i «pre», no ofereix cap dificultat ni excepció, ni s'hi noten vacil·lacions d'influència visigòtica.

La qüestió de l'ortografia és un capítol interessant en tot estudi paleogràfic, perquè ens permet de detectar indicis de procedència del model copiat, de la formació dels copistes i llur origen i altres aspectes de valor històric i cultural.

En general, el còdex està ben escrit gramaticalment. Es nota una cura en esmenar incorreccions, els mateixos copistes les esmenen a mida que escriuen; a més hi ha la revisió que evidencia la mà A, com ja s'ha dit. Efectivament, es veu clarament com aquest escriptor és destre en l'art gramatical: els quaderns i folis que escriu no tenen esmenes ni hi calen, car les irregularitats que poden haver-hi són les acostumades en l'escriptura del temps. Per contra la mà B és esmenada molt sovint gramaticalment, a part de disraccions en què cau, en el seguiment del text que copia.

D'entrada, és clar l'ús indiscriminat del diftong «ae»: «aecclisiae», «ecclesiae», «ecclesie»; aetiam, aeciam; «aeterna» i «eterna»;

«paenitentia», «poenitantia»; «daemonia»; «aepiscopum»; «poetatis» en lloc de «petatis». etc.

També sovintegen les formes llatines influenciades per la pronúncia local:

- b = p: babtista; deincebs.
- c = t: siciunt, paciuntur, mencientes.
- d = s: adsumpsit.
- d = t: adtenti, adtendite.
- h: de més: hodit, habiit, hedificauit, hieris.
- h de menys: abebis, ominibus, odie.
- k = c: Kana, karo, kastellum, kapillum, kapharnaum, kaphere, kaput.
- p: de més: uerumptamen, solempnitates condempnabitur.
- q = quur.
- t = c: sotius, Lutie.
- y = i: symon, ygnis, hys, symplex, ysaiam.

Quant a signes de puntuació, usa generalment el punt a mitja alçada. Separa frases, quan cal, per medi del punt a mitja alçada amb ratlleta diagonal (/.). Alguna vegada usa dos punts seguits, dos punts i coma entre els dos i rarament usa els dos punts a nivell més alt que la coma, en disposició triangular (..) (.,) (·;·).

El signe interrogatiu es forma per mitjà del neuma musical: traç en ziga-zaga, com un petit quatre invertit, amb el punt en la part inferior. No posa «custos» per indicar que una paraula continua a la ratlla següent. El signe diacrític sobre «i», només l'usa quan pot oferir confusió; no és exclusiu, car també l'usa sobre altres vocals, per marcar la separació de mots o de síl·labes: «...inós»; «ánueniat»; «tués».

Continuant aquest lleuger repàs paleogràfic del ms. gironí, farem una breu referència a la seva decoració, la qual està formada exclusivament per les caplletres i les inicials. La seva elaboració consta bàsicament de formes geomètriques, combinades amb vegetals i animals, fitoformes i zooformes, respectivament.

Les caplletres presenten formes molt variades, seguint una línia naturalista on hi excel·leix la grafia carolíngia, que sense negar possibles influències culturals d'altres llocs més o menys llunyans, és font de les diverses manifestacions artístiques del nostre país.⁹

⁹ P. BOHIGAS, *La Ilustración y la Encuadernación del libro manuscrito en Catalunya*, vol. I, pp. 44-45, Barcelona, 1960.

Les caplletres decorades són vuit, fetes a base dels colors blau, carbassa, groc, marró i pergamí.

Elements que acompanyen el text de l'Evangelari de Girona.

Capitulare Evangeliorum. — En el camp de la litúrgia, ben aviat s'establí l'ús de donar un sentit restringit al mot *Capitulare*, afegint-hi *Epistolarum* o *Evangeliarum*, designant l'índex o taula de lectures que es llegien a la Missa.

La segona expressió —*Capitulare Evangeliorum*— fou emprada excloent la primera, mentre que aquesta canviava de nom: *Lectio-narium* o *Liber Comitatus* o *Comes*. D'aquesta forma, continua la denominació *Capitulare Evangeliorum* per les lliçons evangèliques de la missa de cada dia. Els capítols citen els primers i darrers mots de cada lliçó. Guiats per aquestes indicacions, els clergues llegien els passatges de cada dia, des del mateix text de la Sagrada Escrip-tura, el Nou Testament. Des del s. VI al s. IX, les perícopes es troben en els *Comes* o *Liber Commicus*. En el s. IX ja apareixen els *Capitulare Evangeliorum*, diferenciats dels *Comes*, inscrits en el començ o al final dels Evangelis. Sembla provat que aquestes taules s'expandeixen per tot l'Imperi Carolingi quan Carlemany aboleix la litúrgia gallicana i instaura la romana, després d'haver rebut del Papa un *Capitulare* i altres llibres litúrgics.¹⁰

En el context de la reforma carolingia, apareix Alcuí, el qual estant a York, és cridat per a dirigir l'escola palatina que l'Emperador havia fundat a la cort, per fer efectiva la proposada reforma general de l'administració de l'Imperi.

Alcuí es fa responsable de la reforma litúrgica: correcció del Leccionari, segons una nota d'un manuscrit de Chartres, avui desaparegut,¹¹ correcció de la Bíblia, entre 799-801, ja que fins aleshores els textos bíblics presentaven un lamentable joc de textos excel·lents, al costat d'altres deplorables. Recordem que el nostre Teodulf havia fet un intent que no va reeixir. Gràcies al treball d'Alcuí, la sola Bíblia en ús, és la versió de St. Jeroni.¹²

Del Leccionari corregit per Alcuí existeixen varis ms., el més

¹⁰ S. BERGER, *Histoire de la Vulgate*, París, 1893, passim.

¹¹ MABILLON, *Annales ordinis Sancti Benedicti*, Lucques, 1739, t. II, p. 305.

¹² S. BERGER, op. cit., pp. XV-XVIII.

remarcable dels quals, és el Chatres 24, que sembla copiat sobre l'original d'Alcuí.¹³

Qui especialment s'ha ocupat d'estudiar i classificar els Capitulare, ha estat Theodor Klauser, el qual dóna una llarga llista de ms. que contenen Capitulare i els agrupa en diversos tipus, segons llurs característiques. Aquest autor alemany s'ocupa del nostre Evangeluari incloguent-lo en el grup dels ms. dels ss. XI-XII: «101 Gerona Kapitels bibl. IV Evv. 11/12 Jh. Cap. BL. 4ff». El Capitulare de Girona queda integrat en el tipus *Delta*, confeccionat a base dels ms. següents: D=Douai, Bibl. Mun. 12.— C=Paris, B.N. 11957.— Z=Zürich, Zentralbibl. Stadbibl. C 39.— V=Roma, Vat. 8523.— O=Paris, B.N. 11963. Es tracta, doncs, d'un Capitulare romà-franc, compost vers el 750.¹⁴

Els Pròlegs i Capítols. El Cànon.

A continuació, s'inclouen, precedint la narració de cada Evangelista, el Pròleg i els Capítols de l'Evangelí corresponent. Han escrit Pròlegs diversos autors, com St. Jeroni, Eusebi, Beda o St. Isidor. En general, solen usar-se els de St. Jeroni, com és el cas del nostre manuscrit. Quant als Capítols, veiem que diferien, segons les versions i les procedències dels models, no estaven normalitzats, com en la versió actual de la Vulgata.¹⁵

Del Cànon d'Eusebi, cal remarcar que, ultra les matèries que presenta, sol anar acompanyat d'elements decoratius molt interessants, manllevats de l'arquitectura. Les taules expressen, abreujadament, els capítols concordants dels diversos evangelis, i s'arranjen per medi d'arcs i columnes, per tal de clarificar les matèries concordants i també, possiblement, per atreure l'atenció del lector, afrontant-lo a una decoració que recorda el pòrtic d'una església.

Havien combinat i usat el cànon, Teòfil d'Antioquia, Tacià, Ammoni, però fou Eusebi qui els normalitzà i vulgaritzà.

La decoració i els elements arquitectònics provenen de Síria, però en expandir-se, agafen elements autòctons, que a l'Occident són merovingis, després carolingis, per finir, a casa nostra, en for-

¹³ S. BERGER, op. cit., p. 188.

¹⁴ TH. KLAUSER, *Das Römische Capitulare Evangeliorum*, Münster, 1935, pàgines XLV i 131.

¹⁵ D. DE BRUYNE, *Préfaces de la Bible Latine*, Namur, 1920, passim.

mes romàniques. No obstant la varietat, sempre es troba subjacent una unitat remarcable, entre tants ms. que duen el cànon decorat.¹⁶

El cànon del nostre text gironí duu les taules d'Eusebi. Quant a l'ornamentació, presenta arquerries de gran valor decoratiu: els arcs descansen sobre senzills capitells i, excepcionalment, sobre un cap humà i animals fantàstics; les columnes tenen per base fulles estilitzades de diversos tipus. Els arcs dibuixats en els ff. 26, 27, 28 i 29 insinuen la forma de ferradura. Donat que el model del ms. és ultrapirinenc, netament carolingi, en tots els seus elements textuals i decoratius, hem d'excloure tota possible influència mossàraba en l'esmentada arqueria de ferradura, ni creiem possible una influència visigòtica, per exemple el *Beatus*, ja que aquest entrà a la Catedral, quan l'Evangelinari feia temps que estava compost.

Mentre examinàvem els diversos elements de què consta el text gironí, hem vist, paral·lelament, les parts de què es composaven un grup de ms. catalans, contemporanis del nostre. La finalitat era de veure si tot aquest grup, que en poder dir català, tenia una font comuna, o bé es palesaven corrents de procedència diversa, com ara seria una probable influència hispànica o de l'altra banda dels Pirineus. La primera passaria pels antics textos africans de la primera hora, influenciats per la gran personalitat de St. Isidor de Sevilla, l'empremta visigòtica i mossàraba, fins a assentar-se a Catalunya. La segona, provindria de la Gàl·lia carolingia, de la que les nostres terres n'havien format part.¹⁷

El text de Girona no forma part del grup més o menys unitari que formen els altres ms. catalans coetanis. Mentre el grup segueix una línia que passa per Vic i els influencia a tots, l'Evangelinari de Girona s'ens presenta com una peça a part, fruit d'un text ultrapirinenc, carolingi.

Els ms. catalans esmentats són: Evangelinari de la Catedral de St. Just de Narbona, segle XI; Paris B.N. lat. 271 (molt probablement de Carcassona); Vic 71, Bibl. Cap., segle XI; Vic 15, Bibl. Cap., segle XI; Perpinyà 1 Bibl. Mun., segle XI; Perpinyà 2, Bibl. Mun., segle XII (original de St. Miquel de Cuixà); Evangelinari de Sta. Maria de Manresa, segle XII, que es conserva a la Biblioteca Soler i Palet, de Terrassa.

¹⁶ P. BOHIGAS, op. cit., ib.

¹⁷ S. BERGER, op. cit. ib.

Les tapes.

Un element ben remarcable del ms. són les guardes o tapes. Els diversos historiadors de l'Art de l'Alta Edat Mitjana han destacat la seva importància i originalitat. Són rars els exemplars de cobertes de fusta treballades amb tanta finor: a Catalunya són úniques.

En analitzar-les, intentem una aproximació a l'època de la seva execució, per tal de poder afirmar, amb les degudes reserves, la contemporaneïtat de les guardes i de la realització del manuscrit.

El caràcter execepcional d'unes tapes així treballades, ens presenta el problema de la seva tècnica. La clau està en assimilar l'execució del treball sobre fusta, amb el de les talles de vori.

F. P. Verrié ho afirma quan diu: «Una altra peça de fusta digna d'ésser esmentada pel seu treball —tant acurat que fa pensar en les talles de vori— és un excepcional exemplar de coberta d'Evangelari, de fusta, conservat a la Catedral de Girona. Les dues peces que l'integren estan emmarcades per una orla de temes vegetals que recorden els que adornen la cadira episcopal de marbre, obra del segle XI, que, del fons de l'àbsis, presideix el presbiteri de la Seu de Girona».¹⁸ En aquest mateix sentit s'expressa Matilde López Serrano en parlar de les cobertes de marfil: «...nos lleva a destacar, con toda la importancia que merecen, las cubiertas de nogal del Evangelario de la Catedral de Gerona, en perfecto estado de conservación y trabajadas con gran finura; representan dos escenas del Pantocrator y la Crucifixión, rodeadas de una orla de decoración vegetal formando róleos».¹⁹

Per la seva banda, Cook i Gudiol²⁰ aporten algunes precisions a tenir en compte, quan ens diuen que la talla és obra dels imatgers de Girona, coincidint amb Verrié en remarcar la similitud de certs elements decoratius de les guardes amb els de la cadira episcopal.

Quant a la matèria, M. López Serrano senyala el noguer, mentre que Cook-Gudiol citen el boix. Assessorats per un artesà fuster

¹⁸ *L'Art Català*, Dir. FOLCH I TORRES, varis autors. Cap. *Les arts decoratives*, per F. P. VERRIÉ, p. 241, Barcelona, 1955.

¹⁹ M. LÓPEZ SERRANO, *La Encuadernación Española*, Bibl. Profesional ANABA, Madrid, 1952.

²⁰ W. S. COOK-J. GUDIOL, *Ars Hispaniae*, vol. VI, p. 293 Madrid, 1950.

i consultat un escultor, ens inclinem pel noguer: és més dolç de treballar i abundant en les nostres terres; el boix, en canvi, és més dur i és molt difícil de trobar un tronc que pugui donar les mides de l'amplària de les tapes. Però aquesta és una qüestió secundària.

Les tapes amiden $285 \times 200 \times 15$ mm. Les dues peces, anterior i posterior, estan exornades amb una gran orla d'elements vegetals formant tiges ondulades, amb ulls o brotons. Les tiges parteixen dels quatre angles formant dos mòduls horitzontals —parts superior i inferior— i tres en sentit vertical —esquerra i dreta—, de forma que l'orla consta de quatre mòduls a dalt i a baix i sis als costats. Els angles són ematats a base d'una fulla punxeguda. Cada tija presenta una fulla semblant a la de parra, amb tres i quatre lòbuls, alternadament. Completen el joc ltres elements vegetals secundaris, com nusos i tiges filiformes.

En el centre de la tapa anterior hi ha el Pantocrator. El Crist seu en un senzill banquet de fusta amb coixí. El braç dret obert vers l'exterior, porta a la mà una petita bola; el braç esquerra aguanta el llibre tancat, recolzant-se sobre el genoll. El rostre presenta barba i cabells curts i nimbe cruciforme, inscrit en un cercle. Un mantell de plecs amples cobreix la figura. Quatre àngels neixents dels angles, sostenen la mandorla de doble ojiva que encercla el Pantocrator. Els àngels duen el cabell curt i ondulat; els de la part superior porten dues ales distribuïdes simètricament, els de la part inferior solament en porten una, que s'adapta al traçat del medalló. Els quatre duen nimbe circular.

Aquesta tapa ha estat magníficament restaurada, no obstant, és d'apreciar una esberla antiga que, de dalt a baix afecta a la figura del Crist des del bust fins a la part baixa del quadre, el fons del qual és llis.

La tapa posterior presenta la mateixa orla i disposició que l'altra. En el quadre central figura la Deesis: la creu llatina parteix l'espai en quatre parts. El pal vertical té el vèrtex patat; la part inferior es recolza en una roca per medi de tres falques o tascons; a la pedra hi ha gravada una cara humana molt estrafeta.

El Crist, clavat a la creu, apareix en actitud serena, hieràtica; el cap lleugerament girat vers la dreta, duu nimbe crucífer amb aurèola circular. Els braços, llargs, formen una lleugera ondulació; les mans obertes; el cenyidor cobreix fins els genolls i els peus re-

posen sobre el «subpedaneum», de forma quadrada; el genoll esquerre fa una lleugera flexió.

Dos àngels naixents apareixen sobre els braços de la creu; duen mantell creuat al pit, dues ales simètriques; els braços i mans oberts en actitud orant.

En la part inferior hi ha gravades les figures de la Verge i sant Joan. Maria, dempeus sobre una roca, està en actitud orant; Joan, també sobre una roca, porta el llibre a la mà esquerra, mentre amb la dreta oberta senyala el Crist. Les figures duen nimbe circular. El fons del quadre apareix com cisellat, a la manera de les obres d'orfebreria.

La restauració de la tapa ha conservat restes de daurat, cosa que fa pensar que la totalitat, o almenys les figures centrals, havien estat decorades en or.

Gosàriem dir que l'execució de tots els detalls donats fou realitzada seguint un model de vori o de metall preciós repujat.

La iconografia descrita enllaça amb la tradició vigent en tot l'Occident Cristià, en les seves diverses formes i manifestacions. A la península ibèrica, aquests temes són constants en la pràctica de la relligadura.²¹

La fórmula de la Maiestas Domini sembla que queda definitivament fixada en el s. x.²² Aquesta representació va ser un tema d'especial estimació en l'art eclesiàstic de la Catalunya de principis de l'Edat Mitja. Fora de Catalunya, especialment en les regions del Rin, el tema ha jugat un paper important, sobretot en el sentit original i primer: Crist Senyor-Dominador-Pantocrator.

Però a Catalunya la Maiestas a assolit una significació especial que no té en els altres països: Crist sobirà que penja de la creu, o millor dit, que està dret damunt la creu, reposant sobre un «subpedaneum» que és més una peanya que no una peça martirial. El Crist es presenta, adés amb la túnica llarga— el collobium— i la corona al cap, adés crucificat i coronat, amb el cenyidor. Aquestes característiques diem-ne catalanes, no les trobem en el Crucificat del ms. de Girona, diríem que segueix el model germànic, que en realitat és el carolingi.²³

²¹ F. CUMBREÑO, *Curso General de Paleografía*, pp. 85-89.

²² F. VAN DER MEER, *Maiestas Domini. Theophanies de l'Apocalipse dans l'Art Chrétien*, Città del Vaticano, 1938.

²³ N. NEUSS, *Die Maiestas Domini in der Katalanischen und in der Rheinischen*

El Crist en el tron és una creació de l'art primitiu cristià. Es desenvolupa en les respectives regions i les diverses formes depenen de la interpretació que cada lloc ha donat a la descripció bíblica de la Majestat i de la Senyoria de Déu.

L'art carolingi, que al començ va prendre quantitat de formes velles, va normalitzant o tipificant la representació, escampant-la arreu on penetrava la cultura carolíngia.

En el desenvolupament d'aquesta forma normalitzada, la pintura dels llibres va precedir les altres representacions majors. Però la implantació fou lenta, ja que veiem com perduren formes primitives de Majestat, restes d'influències antigues.

Aquest seria, ens sembla, el cas de les guardes de Girona: la simplicitat d'elements ens fa pensar en una forma primitiva; el crist assegut en la banqueta de fusta, contrasta amb l'arc iris de la iconografia carolíngia; absència dels quatre «vivents» acompanyants normals de la Majestat; els quatre àngels que sostenen la mandorla que encercla la figura central.

Semblantment podem pensar de la guarda posterior. La Deesis no és encara la figura serena de la Majestat catalana; la representació conserva evidents trets naturalistes. Les dues notes a destacar són l'absència de corona reial i del «collobium». També manquen les típiques representacions del sol i la lluna, figures que si són personificades ensenyen els dits astres, cosa que no passa amb els àngels naixents de la part superior de la creu, que no duen cap representació astral.

Les plaques de marfil que cita Floriano Cumbreño²⁴ per la península ibèrica, segueixen la norma general en la figuració de la Maiesta Domini i la Deesis, i encara que citi les tapes de Girona, ens sembla que aquestes s'aparten del model típic.

Altra vegada ens hem de referir a la iconografia carolíngia: el Crist crucificat de Girona té una semblança tan marcada amb determinats Cristos dels tallers de la Gàl·lia que no podem sostroure'ns a la idea de què el mestre escultor de Girona havia rebut influència dels tallers d'aquelles regions.

Les tapes de l'Evangelinari de Girona tenen més caràcter euro-

Kunsts der frühen Mittelalters, Misc. Filològica dedicada a Mons. A. Griera, Barcelona, 1960, pp. 159-177.

²⁴ F. CUMBREÑO, op. cit.

peu que no pas català. Li manquen aquells elements i disposicions que desembocaran, a casa nostra, en les clàssiques Majestats, amb «collobium» i testa coronada. El Pantocràtor, que ja sabem fixat en el s. x, també presenta una simplicitat d'elements tal que fa pensar en l'execució d'un taller «provincial», encara que feta amb mà mestra.

Finalment cal recordar que, en donar les mides del suport, es trobaven a faltar uns 3-4 mm. de la part superior, on quedaven retallats alguns «titulus currens» del ms. És possible que en posar les tapes i ajustar els quaderns a la mida, es retallessin els «titulus», car aquests foren escrits molt a l'extrem superior del pergamí. Era normal que guardes i manuscrit tinguessin idèntiques mides.

Sembla que podem afirmar la mateixa data per les guardes i pel manuscrit. El taller de Girona produiria per aquells anys de la construcció de la Seu romànica, una cadira episcopal, una ara molt important i altres peces d'acurada execució.

Conclusió.

Per manca de signatures, colofons i altres dades precises, disposem tan solament del resultat de l'anàlisi paleogràfica del text.

Les dues mans que executen el ms. observen les característiques pròpies de la lletra carolina del s. xi: traç recte de la vocal «a»; aparició d'alguna «s» rodona només al final de ratlla; les lletres «i», «p», «m», «n» i «u» presenten l'atac inicial, que més tard esdevindrà una petita ratlleta.

Si les lligadures són encara escasses, trobem algun element de provenença cursiva i algunes «a» obertes, que cal anotar com elements arcaitzants. Les paraules no sempre apareixen distinta i ben separades, hi ha molts mots enganxats els uns amb els altres, ni tampoc usa sempre el guionet de final de ratlla, que indica continuació de mot. Si la «e» caudata és freqüent, domina la forma «ae», observant les dues el correcte ús del diftong. Tot això fa que el ductus conservi el caràcter espontani i simple de la carolina primitiva.

Encara hi ha un altre element remarcable: la decoració, que estudiada sàviament per Pere Bohigas resulta clarament carolíngia, d'acord amb els grans còdexs dels centres europeus.

Per altra banda, la necessària reducció d'aquest treball ens im-

pedeix d'endinsar-nos en l'anàlisi textual del ms., on apreciaríem una bona munió de lliçons irlandeses infiltrades en textos, principalment de la Gàllia, per obra dels nombrosos monjos d'aquella illa i que ocuparen llocs de responsabilitat en diversos escriptoris monàstics. Recordem que el mateix Alcuí provenia d'aquell país. Doncs bé, amb tota fidelitat al model, els escribes gironins ens deixaren constància d'aquelles interpolacions: el model copiat era franc.

Tots aquests indicis ens permeten de dir que l'execució del còdex data de la primera meitat del s. XI, més a la vora de l'any 1000 que no pas de 1050. I posats en aquesta línia, no podem afirmar que fou escrit durant el pontificat del bisbe Pere Roger, artífex de la Seu romànica, de la restauració de la canònica? Ell, vescomte de Carcassona, hauria portat del seu país un «exemplar» dels Evangelis per donar feina a l'escriptori de la seva nova càtedra i proveir de llibres canònics a la Catedral que vestia.

Ve a corroborar la nostra hipòtesi un altre indicati. La primera de les fórmules de jurament, que ja hem apuntat i que presentem a l'apèndix.

GABRIEL ROURA

Arxiver capítular

APÈNDIX

Fórmules d'Obediència i Jurament dels Veguers.

En fer la descripció codicològica del ms. de l'Evangelari de Girona, hem mencionat tres fórmules de fidelitat o obediència, escrites cadascuna d'elles en els tres primers folis del primer quadern i de la fórmula de jurament dels Veguers Reials, que està escrita al final del còdex en els quatre últims fulls del darrer quadern.

Les tres primeres tenen caràcter canònic, per quant prometen fidelitat a la Seu, al bisbe i als seus successors. Eren les fórmules que empraven els membres de la Canònica o els clergues en iniciar el seu ministeri.

f. 1r. — El full presenta un aspecte molt rogenic, probablement degut al contacte amb la fusta de la tapa.

Vers l'angle superior dret, hom ha escrit el nom *petro* amb lletra cursiva molt vasta, sense cura. Possiblement es tracta d'una prova de *penna*, feta pel copista Pere que hem identificat com a la mà A del text.

Al centre de la mateixa part superior, hi ha unes xifres aràbigues d'època molt posterior —ss. xv-xvi—, escrites amb ploma metàl·lica. La primera xifra és el 26 i està ratllat; a sota hi ha el 27, que es repeteix a la part inferior. Pensem que aquesta numeració correspon a la signatura antiga del ms. en el Cor o en la Biblioteca Capítular.

Vers la meitat inferior del full hi ha la primera fórmula, que transcrivim:

Promitto ego obedientiam deo et sancte marie. et huic sancte / sede et. bernardo. girundensi episcopo. et successoribus eius quandiu / uixero. per hec quatuor euuangelia.

El text està escrit a línia tirada, tot i estar marcades les columnes i els espais, indicatiu de què fou escrit posteriorment. La lletra és minúscula carolina, molt ben escrita, amb ductus gruixut, elegant i uniforme, del que en resulta una calligrafia perfecta. La tinta és negra. Gramaticalment és correcte, inclús quan omet el diftong *ae*, ja que des de final del s. x s'escriu sempre amb *e* simple o amb *ç*.

L'anàlisi paleogràfica ens permet d'observar com l'escriptura, conservant encara una forma molt arrodonida, insinua una inclinació a calligrafiar formes anguloses, característiques de les darreries del s. xi i ja del xii. Aquestes formes s'aprecien, sobretot, en els pals verticals, punts d'atac i traços de les lletres. Són de remarcar les S que presenten un punt d'atac molt pronunciat, el traç vertical molt alt, per sobre la línia i el segon traç també molt

recte i acabat en un punt. Quasi l'única diferència entre l's i l'r radica en llur alçària.

Per l'altra banda, tenim un element important dins la fórmula: el nom del bisbe Bernat, el qual d'acord amb l'Episcopologi de Girona, no pot ser altre que Bernat Umbert, que pontificà a Girona des de 1094 al 1111. Després de l'esmentat, no tenim cap més bisbe d'aquest nom fins al 1279, amb Bernat de Vilert. A finals del s. XIII, l'escriptura ja havia evolucionat suficientment vers el gòtic per contrastar amb la carolina clàssica de la fórmula.

Així doncs, donaríem per vàlida la data de 1094, per aquest primer text. És versemblant que des dels inicis del seu pontificat, Bernat Umbert disposés d'aquesta fórmula per aquells que havien de prestar obediència al seu bisbe i successors.

f. 2r. — Crismó. *Promitto ego. ille. obedi/enciam deo et sancte / Marie et huic sancte / sedi. et tibi . ge/rundensi episcopo. et suc/cessoribus tuis. quan/diu uixero. per hec/quatuor euuan-gelia.*

Aquesta segona fórmula està escrita seguint la caixa de la segona columna, part superior.

El crismó, molt simple, ocupa l'espai entrecolumnes: la majúscula *P* amb el signe abreviatiu de *pro*, ocupa el lloc de les caplletres. L'examen de l'escriptura ens revela clarament una època molt més tardana. Ha desaparegut totalment el caràcter arrodonit de la lletra carolina clàssica. Més encara, podem considerar-la gòtica, per més que es trobi en una etapa inicial, poc definida. Domina la verticalitat, el ductus és marcadament angulós; en les formes rodones de les lletres, els traços rectes són gruixuts i els punts d'atac han evolucionat en forma de petites línies; les *m* i *n* presenten trencaments en la seva grafia, igual que en el tret final de la base del brancal de *i*, *r*, *d*, *h*. *s*. Usa els guionets diagonals i paral·lels per indicar la continuació de paraula a la ratlla següent.

És molt probable que l'escriba usés ja la nova tècnica que permetia calligrafiar el típic trencament gòtic: ploma bisellada a l'esquerra. Amb l'instument disposat d'aquesta forma, quan la mà dibuixava una figura corbada, la ploma, per ella mateixa, traçava un fort i flux angular.²⁵

Ultra les característiques calligràfiques de caràcter general, apareix el signe [ɿ. (ille, illis) que comença a usar-se vers la fi del s. XII, com indicatiu del nom de qui presta jurament, talment com avui hom usa la lletra *N*.

Cal notar també, que la majúscula inicial de nom del bisbe, apareix esmenada per medi d'una raspadura. Originàriament era

²⁵ J. STIENNON, op. cit., p. 197.

una *B* o una *R* a la qual s'anullà el tercer traç, quedant una *P*; al damunt d'aquesta lletra, encara hom hi escriví un *G* ampla que abraçava la lletra anterior i escrita amb una tinta més fosca.

Aquesta fórmula fou usada, almenys per un bisbe Ramon, un Guillem i un Pere. A la vista de l'Episcopologi, veiem com en el s. XIII, ocupen la Seu gironina un Ramon de Palafolls (1214-1218), Guillem de Cabanelles (1227-1245) i encara un Pere de Castellnou (1254-1279). Gosariem afirmar que la data d'aquesta segona fórmula ha d'oscillar entre aquests pontificats, més vers els primers que no pas vers els darrers.

f. 2v. — *Ego bernardus*. Lletra cursiva esborrada; primera columna. El full resta en blanc.

f. 3r. — *Ego bernardus Guillelmi sacrista / castilionis. iuro ecclesie sancte / Marie sedis. et Canonice eiusdem / et tibi preposito castilionis / quod sum fidelis. et obediens tibi / et successoribus tuis prepositis castilioni. et sancte Marie sedis / et ecclesie castilionis in omnibus / et per omnia. et seruare iura et / indemnitate predictarum ecclesiarum. / et dicte canonice sancte Marie / semper pro posse meo. et suscipiam / sacros ordines. ad amonicionem tui. uel successorum tuorum per / deum. et per hec. IIII. dei euuangelia.*

Esriptura cursiva; traços lligats i ràpids. Nombroses abreviatures amb ús de *et* tironià molt exagerat. L'*r* baixa molt de la caixa de la línia; els pals verticals de *p* i *q* no són restes, sinó que presenten una lleugera ondulació. L'*s* rodona té els dos primers traços molt desenvolupats restant el final com un apèndix. L'*f* i l'*s* rectes, són molt altes i sols es distingeixen pel tercer traç d'*f*.

El text varia respecte als anteriors: demana una doble fidelitat a la Seu i Canònica de Girona i a la prepositura i església de Castelló; servir drets i indemnitats de les esmentades esglésies i rebre les ordres sagrades.

Situariem aquesta escriptura, vers la segona meitat del s. XIII.

f. 178v. — Forma iuramenti per uicarios regio Gerundenses prestandi in inicio regiminis eorundem in posse domini Episcopi uel eius Uicarii generalis apud padronum ecclesie Gerundensis. Iiuro ego. ille. uicarius nouiter factus in uicaria Gerunde iusticiam omnibus bene et fideliter obseruare. Et quod propter hoc pecuniam. munus uel aliquid aliud per me uel alium non recipiam. Et manu tenebo ecclesias. clericos, domos. et monasteria religionis. personas. et bona eorundem. Et quod seruabo ecclesiarum et locorum religiosorum priuilegia immunitates. et ecclesiasticas libertates. Et eciam obseruabo paces et treguas, et conueniencias super obseruanciam pacium et treugarum inter

dominum regem. et dominum episcopum Gerundensem partem ipsius contingentem de hiis que habeto ratione fractionis et uiolationis pacium et treugarum ut in ordinationem ipsarum continetur. Et quod non faciam questiam. toltam. uel aliquam exactionem bladi. bestiarum. uel alicuius rei clericis uel personis religiosis. nec eorum hominibus. Et premisa omnia et singula iuro attendere et complere sacro sanctis quatuor dei euuangelis per me corporaliter tactis. Promitto eciam et iuro ego dictus uicarius regius hereticos et quascumque personas alias ab ecclesia reprobatas prosequere et in quantum potero euitabo et capiam. El contra eos procedam. prout ex parte ipsius domini episcopi. uel Inquisitor heretice prauitatis, uel locum tenentis eorundem fuero requisitus.

Forma iuramenti Uicarii Regii Gerundensis. Redacta ad linguam laycam seu uulgarem.

Io. lle. fet nouelament Veguer en la uegueria de Gerona iur que obseruare ben e faelment a tots iusticia. E que per ço no rebre per mi o per altra persona alguna altra cosa. E mantendre les esgleyes, los clergues. les cases. els monastirs de religion e les persones els bens daquelles. E que seruare los priuilegis. e les immunitats de les esgleyes. e dels lochs religiosos. e les libertats eclésiasticas. E axi matex obseruare les paus e les treugas. e les couinenças fetes entre lo senyor rey el senyor bisbe de Gerona sobra la obseruança de les paus e de les Treugas. E que dare faelment al scnyor bisbe de Gerona la part a el contingent da ço que haure per rahon del trencament o de la violació de les paus e de les Treugas. axi com en la ordinació daquelles es contengut. E que no fare questia. toltá o altra exacció de blat o de bestiar. de alguna altra cosa. als clergues. ne a les persones religioses ne als homes dells. E totes les coses dites et sengles iur los sants. IIII. euangelis de deu per mi corporalment tocats atendre e complir. Promet encarames. e iur io dit ueguer que perseguire los heretges. e qualsevol altres persones reprobades pèr lesgleya. E que aqueles tant quan pore euitare e pendre. e contra aquells proceire. axi de part del senyor bisbe o dels Inquisidors de la heretica prauitat o del lochtinent da que sere request.

Esriptura gòtica clàssica, amb inicials i majúscules escrites amb tinta vermella. Es pot fixar la data en el s. XIV-XV.

Com es dedueix de la lectura del jurament, es tracta d'un acte solemne, per tal com el Veguer Reial era l'autoritat civil màxima, com a representant del Rei en la Vegueria respectiva.

L'Arxiu Diocesà de Girona conserva les actes de presa de possessió dels Veguers, des de 1320 fins al moment de la seva extinció.

Aquestes actes contenen un exordí que ens explica molt clara-

ment la solemne cerimònia, el lloc on tenia efecte i els personatges assistents a més del poble convocat. El cos de l'acta conté la fórmula literal del jurament que hem transcrit i l'escatocol ens facilita la data i els testimonis. Ens sembla d'interès transcriure l'exordi i l'escatocol de la primera acta que coneixem: és del 21 de març de 1320.

Nouerint uniuersi, quod cum Venerabilis Guillelmus de Lacera
cius Barchinone uicarius nouiter factus et a domino Rege depu-
tatus in uicaria Gerunde et bisulduni, pulsatis campanis ut mo-
ris est, uenisset ad petronum quod situm est in Capite scale
ecclesie Gerundense, pro iurando, ut est fieri consuetum. Ex-
positis etiam ipsi uicario per Venerabilem Poncium alberti pres-
biteri de Capitulo et officialis domini Episcopi Gerundensis,
quibusdam uerbis pro iura obseuanda, et libertatibus eccle-
siasticis obseruandis, idem Uiuarius, presentibus notario et tes-
tibus infrascriptis, ad requisitionem ipsius officialis, iuxta ip-
sum petronum existentis, ac etiam in posse eiusdem, promisit,
et iurauit publice, in presencia cleri et populi ibidem constitu-
ti, ius et iusticiam omnibus bene et fideliter obseruare .....
.....X..... uel locum tenencium eorundem
fuerit requisitus. Quod fuit actum et firmatum ac iuratum per
dictus uicarius, XII° Kaldendas aprilis anno predicto, presenti-
bus testibus uenerabilibus Bernardo de Godello archidiacono
de silua, Berengario de palacio archidiacono impuritanensi, Gui-
llemo de Corneliano et Simone de Sexano et Arnaldo de Mon-
terotundo Canonicis in ecclesia Gerundense, et Berengari renal-
di iudice, Bernardo de Scala, Raymundo alberti et Bernardo
Strucii baiulo et Gaufrido Geraldi ciuibus Gerunde et pluribus
aliis tam clericis quam laycis uidentibus et audientibus supra-
dicta.²⁵

Aquestes línies sortides de la ploma notarial, ens deixen entre-
veure el color i l'aire bigarrats d'un acte important emmarcat pels
prohoms de la ciutat, el clergat i el poble i al centre de l'escena
un llibre dels Evangelis que ja feia algun segle servia al culte de
l'Església de Girona.

²⁵ A. D. G. Sec. G. Reg. Notularum 2, f. 59-60 (1320-1322).